

Correspondance franco-iranienne ; Le roman *D'Outre-mur* modèle d'un roman épistolaire

Maryam Mehdizadeh

Doctorante en Langue et Littérature Persanes, Université Ferdowsi de Mashhad, Mashhad, Iran

Samira Bameshki¹ (Auteur correspondant)

Maitre Assistant en Langue et Littérature Persanes, Université Ferdowsi de Mashhad, Mashhad, Iran

Zohreh Taebi Noghondari

Maitre Assistant en Langue et Littérature Persanes, Université Ferdowsi de Mashhad, Mashhad, Iran

Résumé

Le roman *D'Outre-mur* de M.A. Behazin est un roman épistolaire publié en 1972/1351. *D'Outre-mur* est une tentative de Behazin de montrer l'atmosphère de l'Iran et de la France, en pleine Seconde Guerre mondiale. Le style que l'auteur a choisi pour sa narration est la correspondance. Cette recherche se concentre sur l'étude de *D'outre-mur* et les caractéristiques des romans épistolaires, sur la détermination du modèle de ce roman parmi les romans épistolaires, et sur l'analyse des fonctions de la narration épistolaire. Les résultats de cette recherche montrent que cette manière particulière de narration a permis à l'auteur d'avoir une occasion appropriée pour raconter les événements historiques, politiques et sociaux de la Seconde Guerre mondiale. L'élimination de la voix du narrateur et l'utilisation du style narratif à travers des lettres, pouvant être écrites et lues explicitement, permettent à l'auteur d'exprimer ouvertement des problèmes politiques et sociaux, et de critiquer la société, non seulement celle de la Seconde Guerre mondiale, mais aussi sa propre société. Le style épistolaire du roman a offert à l'auteur la possibilité de présenter divers caractères. De plus, la présence immédiate des personnages permet aux lecteurs d'entendre sincèrement leur voix sans intervention de l'auteur, et de découvrir directement leur monde intérieur. Dans ce roman, deux personnages, français (avec plus de lettres) et iranien (avec moins de lettres), se correspondent avec de multiples focalisations et expriment les événements ainsi que l'image de la France et de l'Iran. L'écriture de lettres crée et augmente l'élément de suspense et d'attente dans le récit. De plus, les lettres permettent l'émergence de mondes possibles. Les espaces formés par les croyances, les rêves et l'imagination des personnages, en se dirigeant vers la fin du roman, redéfinissent le concept original du contexte.

Mots-clés : Roman épistolaire, France et Iran, *D'outre-mur*, M.A. Behazin, les fonctions.

¹. E-mail: bameshki@um.ac.ir

DOI: <https://doi.org/10.22067/rltf.2024.87059.1107>

<https://orcid.org/0000-0002-9634-0442>

French-Iranian Correspondences *On the Other Side* as an Epistolary Novel

Maryam.mehdizadeh

PHD Student of Persian Language & Literature, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Samira Bameshki¹ (Corresponding author)

Assistant Professor of Persian Language & Literature, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Zohreh Taebi Noghondari

Assistant Professor of English Language & Literature, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Abstract

In Persian literature, *On the Other Side of the Wall*, written by M.A Behazin in 1972, is narrated in the style of epistolary novel. The present study traces the components of the epistolary novel and how they are used in the mentioned novel with a descriptive-analytic approach. The purpose of the present research is to investigate the innovative and effective functions of Behazin's narrative techniques, focusing on his method of narration through the exchange of letters between the two main characters of this novel. The findings show that the author, with this special way of narration, simultaneously provides a platform for retelling historical, political, and social events during the World War II, reproducing a documentary story with a critical attitude. Additionally, the immediacy of knowing the characters allows the readers to hear the voices of both principal characters vividly and simultaneously, without the intervention of the author. Since, in this style of novel, two characters write letters to reveal their state of mind, multiple focalizations express the events from the viewpoints of both characters. Furthermore, suspense artistically enriches the story through the writing letters. Letters create possible worlds, worlds that are made up of the beliefs, desires, goals, dreams, illusions and imaginations of the characters. Using the method of narration through letters that can be written and read explicitly allows the author to express social-political issues, critiquing not only the society at the time of Second World War but also his contemporary society.

Keywords: Epistolary Novel, France & Iran, *On the Other Side of the Wall*, M.A Behazin, functions.

¹. E-mail: bameshki@um.ac.ir

DOI: <https://doi.org/10.22067/rltf.2024.87059.1107>

<https://orcid.org/0000-0002-9634-0442>

نامه‌نگاری‌های فرانسوی- ایرانی؛ رمان از آن‌سوی دیوار به‌مثابه رمانی نامه‌نگارانه

مقاله پژوهشی

مریم مهدیزاده

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

سمیرا بامشکی^۱ (نویسنده مسئول)

استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

زهره نائبی نقندری

استادیار زبان و ادبیات انگلیسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

چکیده

رمان از آن‌سوی دیوار نوشته م.ا. به‌آذین در سال ۱۹۷۲/۱۳۵۱ با شگرد رمان نامه‌نگارانه روایت شده‌است. این رمان به‌دلیل تاریخ جهان داستانی‌اش، تلاشی بوده‌است از به‌آذین برای نشان دادن فضای کشورهای ایران و فرانسه در بحبوحه وقوع جنگ جهانی دوم؛ گونه‌ای که نویسنده برای روایتگری‌اش انتخاب کرده نامه‌نگاری است. سوالات این جستار متمرکز بر مطالعه از آن‌سوی دیوار با توجه به ویژگی‌های رمان نامه‌نگارانه، تعیین نوع الگوی نامه‌نگاری این رمان در میان انواع رمان نامه‌نگارانه و تحلیل کارکردهای روایت نامه‌نگارانه در روایتگری آن است. هدف نشان دادن قابلیت‌های این شگرد در هنر روایتگری است. روش پژوهش براساس مطالعه و تحلیل فنون نظریه روایت در رمان است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد نویسنده با انتخاب پیرنگ رمان نامه‌نگارانه برای داستانش به این کارکردها دست‌یافته‌است: ایجاد بستری مناسب برای بازگویی و انتقاد از وقایع تاریخی، سیاسی و اجتماعی دوران جنگ جهانی دوم و جامعه معاصر خود از طریق حذف صدای راوی و استفاده از شیوه روایت از طریق نامه‌های دو شخصیت فرانسوی (با تعداد نامه‌های بیشتر) و ایرانی (با تعداد نامه‌های کمتر) که می‌توانند به‌طور صریح نوشته و خواننده شوند، شخصیت‌پردازی‌های متنوع، بی‌واسطه بودن شناخت شخصیت‌ها، شنیدن صدای شخصیت‌ها صمیمانه و بدون دخالت نویسنده، تجربه دنیای درونی شخصیت‌ها به‌طور مستقیم، ایجاد کانونی‌سازی‌های چندگانه رویدادها و همچنین تصویر فرانسه و ایران از سوی هر دو شخصیت، ایجاد و افزایش مولفه تعلیق و انتظار و همچنین امکان ظهور جهان‌های ممکن.

کلیدواژه‌ها: رمان نامه‌نگارانه، فرانسه و ایران، از آن‌سوی دیوار، م.ا. به‌آذین، کارکردها.

¹. E-mail: bameshki@um.ac.ir DOI: <https://doi.org/10.22067/rltf.2024.87059.1107>
<https://orcid.org/0000-0002-9634-0442>

۱. مقدمه

رمان نامه‌نگاری^۱ گونه‌ای رمان است که داستان آن از طریق مجموعه‌ای از نامه‌ها روایت می‌شود.

شیوه‌ای در روایت است که براساس آن، داستان در قالب مجموعه نامه‌هایی تدوین و شکل گرفته‌است. نامه‌هایی که در این نوع روایت ردّ و بدل می‌شوند ممکن است یک‌طرفه (یعنی از جانب شخص خاصی به مخاطب یا مخاطب‌هایی نوشته شده‌است) یا دوطرفه باشد (داد، ۱۳۸۵، ص. ۲۵۵).

هر اثری که برپایه نامه‌نگاری باشد، نمی‌توان رمان نامه‌نگاری دانست؛ در این نوع آثار، باید روایتی داستانی از طریق نامه‌ها شکل بگیرد تا بتوان آن را یک ژانر ادبی محسوب کرد. مارتن فرانج^۲ در کتاب *رمان نامه‌نگاری در روسیه قرن هجدهم* به این نکته اشاره می‌کند: اولین گام در تعریف رمان نامه‌نگاری این است که این نوع را از آثار دیگر که مبتنی بر نامه هستند جدا کنیم (Fraanje. 2001. p.17). از مسائلی که سبب توجه نویسندگان به این ژانر ادبی شده‌است می‌توان به این نکته اشاره کرد که این نوع رمان دیدگاهی صمیمی از افکار و احساسات شخصیت بدون دخالت نویسنده ارائه می‌کند. ژانر ادبی رمان نامه‌نگارانه بازتاب اندکی در ادبیات فارسی داشته‌است. در جستجوی ردپای این نوع ادبی در ادبیات فارسی، به رمان *از آن سوی دیوار* اثر م. ا. به‌آذین برمی‌خوریم. این رمان را باید اثری عاشقانه برشمرد که از حیث زمان و مکان، سال‌های ۱۹۳۷ تا ۱۹۴۲ پاریس را در برمی‌گیرد و روایتگر عشق «یولاند» دختر فرانسوی و «مسعود»، پسر ایرانی است. نامه‌های این رمان بین این دو شخصیت نگاشته می‌شود. آنچه این کتاب را در زمره رمان‌های نامه‌نگارانه قرار می‌دهد، شگردهای ادبی‌ای است که آن را از نامه‌نگاری صرف بیرون می‌آورد و با روایت یک داستان و استفاده از شگردهای روایتگری شخصیت‌پردازی، قانونی‌سازی‌های چندگانه، بازتعریف پیرنگ از راه طرح جهان‌های ممکن، نامه را ابزاری برای شکل‌گیری رمان معرفی می‌کند.

1. Epistolary novel

2. Fraanje, Marten

در این پژوهش، به روش کتابخانه‌ای و به شیوهٔ توصیفی - تحلیلی در پی بررسی مؤلفه‌ها و ویژگی‌های رمان‌نگارانه در رمان *از آن سوی دیوار* و آشناکردن هر چه بیشتر خوانندگان ادبیات با این ژانر ادبی و یافتن پاسخ برای این سؤالات هستیم: ویژگی‌های رمان‌نگارانه در رمان *از آن سوی دیوار* چیست؟ رمان *از آن سوی دیوار* ذیل کدام یک از انواع رمان‌نگارانه قرار می‌گیرد؟ و کارکردهای روایت‌نامه‌نگارانه در روایتگری *از آن سوی دیوار* چیست؟

۲. پیشینهٔ تحقیق

رمان‌نامه‌نگارانه بازتاب اندکی در پژوهش‌های ادبی فارسی داشته‌است. در جستجوی ردپای این گونه در ادبیات فارسی تنها به اشارهٔ کوتاه جمال میرصادقی در کتاب *عناصر داستان* به رمان *از آن سوی دیوار* برای مثال رمان *نامه‌نگاری برمی‌خوریم* (میرصادقی، ۱۳۹۴، ص. ۵۲۸-۵۲۹). عبدالعلی دستغیب (۱۳۵۷) نیز فقط نام برده‌است که این داستان به صورت نامه‌نگاری است. در بررسی پیشینهٔ تحقیقات صورت‌گرفته بر روی مجموعهٔ آثار به‌آذین تاکنون تحقیقی دربارهٔ این جنبه از رمان *از آن سوی دیوار* صورت نگرفته است.

۳. چارچوب نظری: رمان‌نامه‌نگارانه

۳-۱. تعریف رمان‌نامه‌نگارانه

نامه‌نگاری یا Epistolary، از epistola، یک اصطلاح باستانی لاتین، به معنای «رساله»، وام‌گرفته شده‌است. این واژه امروزه در معنای «نامه» به‌کار می‌رود (Sarkar, 2021). رمان‌نامه‌نگارانه، نوعی از رمان است که برپایهٔ نامه شکل می‌گیرد و شخصیت‌های داستان که از یکدیگر دور هستند، خطاب به هم نامه می‌نویسند. در فرهنگ *مختصر اصطلاحات ادبی آکسفورد* نیز این‌گونه تعریف شده‌است:

رمان‌نامه‌نگارانه، رمانی که در قالب مجموعه‌ای از نامه‌هایی که بین شخصیت‌های داستان رد و بدل می‌شود، نوشته شده‌است. گاهی نیز چکیده‌ای از خاطرات روزانه در آن‌ها گنجانده می‌شود. شکلی از روایت است که اغلب در رمان‌های انگلیسی و فرانسوی قرن هجدهم استفاده می‌شود. از آن زمان، به تدریج رواج پیدا کرده‌است، مانند نامه‌ها^۱ (۱۹۹۷) از جان بارت. از نمونه‌های مهم می‌توان

^۱ Letters

به پاملا (۱-۱۷۴۰) و کلاریسا (۸-۱۷۴۷) از ریچاردسون، رمان هلوئیس^۱ (۱۷۶۱) از روسو و روابط خطرناک^۲ (۱۷۸۲) اشاره کرد.

به این دلیل که در نامه‌ها شخصیت نامه‌نویس احساسات و عواطف خود را آشکارا بیان می‌کند، نویسنده قادر بوده‌است درباره‌ی موضوعاتی که می‌خواهد سخن بگوید.

نامه^۳ یا رساله^۴ احساسات و عواطف نویسندگان را از طریق روابط بین شخصیت‌ها نشان می‌دهند. نویسندگان بر هر موضوعی که مردم را در سرزمین جدید تحت تأثیر قرار دهد، تمرکز کردند. ابتدا به مسائل سیاسی و اجتماعی پرداخته شد. مسائل اجتماعی در رمان‌های نامه‌نگارانه اولیه، معطوف به زنانی بود که هیچ حقی در بسیاری از بخش‌های جامعه مردسالار نداشتند. اولین نامه‌ها، اسناد منابع زندگی‌نامه‌ای و تاریخی تلقی می‌شدند، اما در ادامه در ادبیات آمریکا به عنوان یک نوع ادبی مطرح شدند. به‌ویژه در قرن ۱۹، نمایی از ارتباط اجتماعی جامعه آمریکا را نشان دادند (Sarkar, 2021). به‌کارگیری نامه برای روایت یک داستان البته ایده‌ای نو به شمار می‌رفته‌است؛ با این حال، این گونه با استقبال زیادی روبه‌رو نشد و کم‌کم تعداد نویسندگانی که به این روش بنویسند، نایاب شدند. هاوتورن معتقد است:

درون‌نگری شخصی، بیان خود و تأثیر دراماتیک تکنیک مکاتبه‌ای چیزهایی‌اند که توجه ریچاردسن را جلب کرده‌اند. اما رمانی که صرفاً مبتنی بر نامه باشد ممکن است رمانی دیرپاب و انعطاف‌ناپذیر از کار درآید. در این حال، اشخاص باید از هم جدا نگه داشته شوند (در غیر این صورت، دلیلی ندارد به هم نامه بنویسند) و گاهی این امر به تصنع می‌انجامد (هاوتورن، ۱۳۹۴، ص. ۲۳).

۲-۳. انواع رمان نامه‌نگارانه

رمان‌های نامه‌نگارانه از این نظر که چند شخصیت نامه‌نویس در داستان وجود دارد، به سه نوع تقسیم می‌شوند (Fraanje, 2001. p.17):

1. Héroïis

2. Les Liaisons dangereuses

3. Letter

4. Epistle

۳-۲-۱. مونولوگ^۱: تنها دارای یک شخصیت نامه‌نویس هستند. مانند رمان *نامه‌های یک راهبۀ پرتغالی*^۲ اثر بورسولت.

۳-۲-۲. دیالوگ^۳: دارای دو شخصیت نامه‌نویس هستند. مانند رمان *نامه‌های فانی باتلرد*^۴ اثر ریکوبونی.

۳-۲-۳. چندمنطقی^۵: بیش از دو شخصیت نامه‌نویس دارند.

رمان *از آن سوی دیوار* به دلیل این که دو شخصیت اصلی این داستان به یکدیگر نامه می‌نویسند، از نوع دیالوگ است. هشتاد نامهٔ یولاند مستقیم ذکر می‌شود و یادداشت‌های مسعود نیز در خلال نامه‌ها گنجانده شده‌است. در نیمی از نامه‌های یولاند، به تاریخ نامه‌های مسعود اشاره شده‌است. در پایان نیز، مسعود، به‌اختیار، نامه‌های یولاند را بدون پاسخ می‌گذارد و با یادداشتی بر یکی از نامه‌ها، پایان این رابطه را اعلام می‌کند. یولاند نیز مدتی بعد به نامه‌هایش پایان می‌دهد.

۴- بحث و بررسی: ویژگی‌های رمان نامه‌نگاری در رمان *از آن سوی دیوار*

۴-۱. نامه‌ها

ساختار اصلی رمان *از آن سوی دیوار* برپایهٔ نامه‌هایی است که بین یولاند و مسعود نوشته شده‌اند. آن دو نه تنها برای یکدیگر، که مخاطبان اصلی نامه‌ها هستند، بلکه برای تمام خوانندگان رمان، داستان‌گویی می‌کنند. مسعود پیش از مرگش نامه‌ها را به دوستش، هرمز ملک‌داد، می‌سپارد، زیرا نگران است که خانواده‌اش آن‌ها را به این دلیل که به زبان نامه‌نگاری هستند، تکه کاغذی بدانند و از بین ببرند. سال‌ها بعد ملک‌داد نامه‌ها را پیدا می‌کند، می‌خواند و متوجه جذابیت آن‌ها می‌شود. به یاد مسعود بخشی از آن‌ها را ترجمه و منتشر می‌کند. در این نامه‌ها وقایع نزدیک به چهارسال از رابطهٔ عاشقانهٔ یولاند و مسعود بیان می‌شود. شخصیت‌های داستان، در ابتدا در پاریس یکدیگر را دیده‌بودند و در خلال متن نامه‌ها به کیفیت آن دوران اشاره می‌شود. با بازگشت

1. Monologue

2. Letters of a Portuguese Nun

3. Dialogue

4. Letters of Fanni Butlerd (1757)

5. Polylogic

مسعود به ایران و شروع نامه‌نگاری‌ها دیگر هرگز فرصت رویارویی مجدد پیدا نمی‌کنند و تنها از طریق نوشتن نامه با یکدیگر ارتباط دارند. حوادثی چند سبب می‌شود تا رمان در یک سیر آزاردهنده و گند به پایان خود نزدیک شود.

اساس شکل‌گیری رمان نامه‌نگارانه داستانی است که از راه نامه روایت شود. بدیهی است که این نوع روایت، فرصت داستان‌پردازی به طریق ایجاد گفت‌وگوی رودررو و مواجهه افراد با یکدیگر را به نویسنده نمی‌دهد. مکاتباتی که اساس این رمان‌ها را تشکیل می‌دهند، در ابتدا از عشق الهام گرفته شده است.

ماهیت عاشقانه مکاتبات برای ساختار درونی این رمان‌ها مهم است، زیرا عشق به نامه‌نگاری تمایل دارد. معشوق که در رویداد دخیل است، باید برانگیخته شود و متقاعد گردد که پاسخ دهد. عمل نامه نوشتن، به خودی خود بخش مهمی از پیرنگ درحال توسعه است (Fraanje. 2001. p.17).

این نوع ارتباط پاره‌ای مشکلات نیز به همراه دارد؛ از جمله بدفهمی و ایجاد سوء تفاهم، انتظار طولانی مدت، خستگی شخصیت‌ها که با تمام وجود در تلاش هستند موانع را از بین ببرند و موفق نبودن آن‌ها در این کار.

در این شیوه، روایتگری شخصیت زن نامه‌نویس، صدای غالب است. رمان‌های نامه‌نگارانه اولیه در غرب، بیانگر درد و رنج زن‌هایی بوده است که جامعه مردسالار به آن‌ها تحمیل کرده بود. نوشته شدن نامه از طرف یک شخصیت زن، به نویسندگان این آزادی را می‌داده است که اندیشه‌های آن‌ها را در رمان بگنجاند و نامه، برای آنان به مثابه ابزاری برای گریز از سلطه مردانه بوده است. این موضوع در رمان پاملای ریچاردسون نیز دیده می‌شود. (Zhang & Fan. 2015. p. 452).

در اینجا نیز نامه‌های یولاند غالب و سرشار از عشق، امید، ناامیدی، درد، رنج، شادی، لذت‌های کودکان و انتظار بسیار است. همچنان که ملک‌داد در مقدمه بیان می‌کند، ۸۰ نامه از یولاند در این رمان ترجمه شده‌اند که بخشی از بیش از دو‌سیست و پنجاه نامه‌ای است که در بازه زمانی حدود چهارسال، نوشته شده‌اند. نگاهی به تاریخ این نامه‌ها، فراوانی آن‌ها را در این سال‌ها نشان می‌دهد: ۴ نامه در سال ۱۹۳۷، ۵ نامه در سال ۱۹۳۸، ۴۳ نامه در سال ۱۹۳۹، ۱۸ نامه در سال ۱۹۴۰، ۷ نامه در سال ۱۹۴۱ و ۳ نامه در سال ۱۹۴۲. در نامه‌های یولاند به تاریخ ۴۴ نامه مسعود

اشاره می‌شود. یولاند با اشارهٔ ضمنی به مضمون نامه‌های مسعود، نوشته‌های خود را آغاز می‌کند. به ۱۳ نامهٔ دیگر نیز بدون ذکر تاریخ ارسال یا دریافت آن‌ها و در ۸ نامه نیز به یادداشت‌ها و بریده‌هایی از نامه‌های مسعود اشاره می‌شود.

۲-۴. روایتگری رمان

هر نوع نوشته‌ای که براساس نامه شکل گرفته باشد نمی‌توان رمان نامه‌نگارانه نامید، زیرا ممکن است تعدادی نامه بین اشخاص مختلف ردوبدل شده و حتی به صورت مجموعه‌ای از نامه‌ها گردآوری شده باشند، اما لزوماً روایتگر داستانی خاص نباشند. بنابراین مهم‌ترین و اصلی‌ترین مؤلفه‌ای که می‌توان این نوع نوشته‌ها را از یکدیگر تفکیک کرد، «روایتگری» است. در ابتدا باید بین رمان‌نامه‌نگارانه و دیگر آثار نامه‌نگارانه که رمان نیستند، تمایز قائل شد. در قرن هجدهم، اصطلاح «رمان»، به یک داستان منسجم که دارای پیرنگ منسجم، براساس روابط علی اطلاق می‌شد. از این رو، نامه‌های یک مسافر روسی^۱ نیکلای کارامزین، اگرچه تاحدی داستانی است؛ رمان به‌شمار نمی‌رود؛ زیرا حوادث آن براساس روابط علی که نشان‌دهندهٔ پیرنگ باشد، نیست (Fraanje, 2001, p.14).

از نظر فرانچ، هم‌زمانی عمل و روایت در این رمان‌ها، سبب می‌شود که شخصیت نامه‌نویس در همان حال که نامه را برای مخاطب خود می‌نویسد؛ به انتظار پاسخی که مخاطب قرار است برای او بفرستد، به آینده نظر دارد (Fraanje, 2001, p.16).

رمان *از آن سوی دیوار* روایتگر عشق ناکام مسعود و یولاند است. در ابتدای شروع رمان، ملک‌داد خلاصه‌ای از وقایع را ارائه می‌دهد. نامه‌ها، بازهٔ زمانی پنجم آوریل ۱۹۳۷ تا یکم ژوئن ۱۹۴۲ را دربرمی‌گیرند. اولین نامه‌ها، شروع اولین روزهای صمیمیت مسعود و یولاند است. بعد از نامهٔ دهم، مسعود به ایران آمده‌است و بزرگترین انتظاری که در خواننده و حتی خود شخصیت‌ها ایجاد می‌شود، احتمال دیدار دوبارهٔ آن‌هاست. عشق، موضوع غالب این داستان است. در این داستان راوی در پی آن است که نشان دهد مسائل اجتماعی و سیاسی بر تمام ابعاد زندگی انسان از جمله عشق تأثیر می‌گذارند.

^۱ Letters of a Russian Traveller

۴-۳. کارکردهای نامه‌نگاری در روایتگری رمان از آن‌سوی دیوار

۴-۳-۱. نامه‌نگاری، بستار مناسب شنیدن صدای صمیمانه شخصیت‌ها و توصیف دنیای

درونی آن‌ها

نامه‌نگاری به شخصیت‌های نامه‌نویس امکان می‌دهد صدای خود را بی‌واسطه به گوش مخاطب برسانند. زیرا راوی در روایت داستان دخالت نمی‌کند. استفاده از نامه، می‌تواند برای ارائه بی‌واسطه احساسات، عواطف، تفکرات و وضعیت روحی و روانی شخصیت‌ها به نویسنده یاری برساند.

مهم‌ترین کمک شکل نامه‌نگاری به داستان‌گویی، می‌تواند ارتباط بین نامه و نحوه ارائه شخصیت‌ها باشد. نامه‌ها به‌طور سنتی به‌صورت تصویری واقعی از آنچه نویسنده آن‌ها احساس می‌کند، درک می‌شود (...). بنابراین زبان نامه‌نگاری یا گفتمان نامه‌نگاری، به شخصیت‌ها اجازه می‌دهد تا افکار، احساسات یا تجربیات خود را ثبت کنند و خوانندگان نامه‌ها در معرض کلمات و صدای یک شخصیت قرار گیرند (...). گفتمان نامه‌نگاری همچنین، می‌تواند وضعیت روان‌شناختی یک شخصیت را نشان دهد (Gubernaties. 2007. p. 9).

در داستان‌گویی به سبک نامه‌نگاری از ضمیر اول شخص «من» استفاده می‌شود که در واقعی نشان دادن دنیای درون شخصیت‌ها موفق‌تر عمل می‌کند. نامه‌ها با گزارش بی‌واسطه از احساسات نویسنده‌گانشان، به باورپذیری روایت نزد خوانندگان منجر می‌شوند. (ایرانی، ۱۳۸۰، ص. ۱۵۲).

فرانچ درباره مزیت‌های به‌کارگیری نامه در رمان می‌گوید:

نویسندگان قرن هجدهم برای محتمل جلوه‌دادن داستان‌هایشان درباره مبارزه‌های اخلاقی و اجتماعی مردان و زنان معاصر به روایت اول‌شخص روی آوردند. بنابراین، رمان‌نویسان آثار خود را به‌عنوان اسناد معتبری از نوع ژانرهای غیرداستانی مانند خاطرات و نامه‌ها ارائه دادند. نویسندگان رمان‌های نامه‌نگارانه عنوان کردند که آن‌ها، تنها، ویراستاران نامه‌هایی هستند که افراد واقعی نوشته‌اند (Fraanje. 2001. p.13).

نلسون نیز به مزیت این گونه در بیان احساسات شخصی تأکید می‌کند:

حریم خصوصی مفروض نامه، به نویسنده امکان می‌دهد احساسات شخصی و صادقانه را به نمایش بگذارد و درعین حال توهمی از صمیمیت ارائه دهد. این توهم، نامه را بین داستان و غیرداستان در نوسان قرار می‌دهد. رمان‌های نامه‌نگارانه، اصالت نامه‌های واقعی را تکرار می‌کنند و یک حریم ظاهراً خصوصی صمیمی را برای خواننده بازسازی می‌کنند تا زندگی‌های دیگر را مشاهده کند. خواننده بخشی از دنیای نامه‌نویس می‌شود (Nelson, 2016, p.1).

در این رمان، ملک‌داد بعد از مقدمه‌ای که در آشنایی با شخصیت‌ها ارائه می‌دهد، کنار می‌رود و ما با شخصیت‌ها به‌طور مستقیم روبه‌رو می‌شویم. زمانی که یولاند نامه‌هایش را با خطاب به مسعود آغاز می‌کند، بی‌پروا و باصراحت به بیان گفته‌هایش می‌پردازد. نامه‌های یولاند، سیر ایجاد صمیمیت را بین او و مسعود نشان می‌دهند. زمانی که یولاند در دومین نامه از مسعود می‌خواهد نامه‌هایش چندسطر بیش‌تر از «سلام» باشند، به این امر اشاره می‌کند که نامه‌ها، حاوی اعترافات او هستند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۴۸). لحن صمیمی و صداقتی که در نشان دادن احساس و عواطفش دارد، صدای او را پذیرفتنی می‌کند. خواننده به او باور دارد. با او همذات‌پنداری می‌کند و در تلاش است تا شنونده سخنانی باشد که درد و رنج، عشق و امید را در خود دارد. یولاند نامه را «تنها نشانه محسوس عشق» می‌داند که همچون رشته‌ای امکان ارتباط آن‌ها را از فاصله دور فراهم می‌کند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۸۶). او در نامه‌های خود از رازهایی می‌گوید که اگر شخص دیگری را در کنار خود می‌دید به زبان نمی‌آورد. آزادانه درباره افکار و احساسات شخصی خود سخن می‌گوید، چون مسعود را مخاطب رازدار می‌داند و احساس عشق بین آن‌ها، مجوزی است برای بیان صریح و بی‌پرده او (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۹۴). دنیای درونی شخصیت‌ها می‌تواند، شادی و لذت، رنج و سختی را دربرگیرد. یولاند که در حضور دیگران خود را شاد و خندان نشان می‌دهد، غم و اندوهش را با مسعود در میان می‌گذارد.

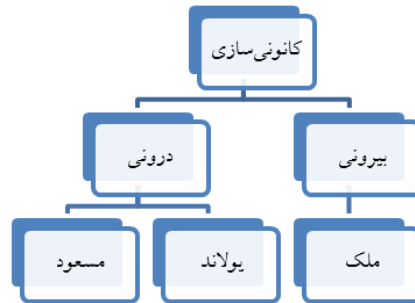
محبوب من، گاه نامه‌هایم چیزی از حسرت و اندوهم نشان می‌دهد و من نمی‌خواهم مانع شوم. برای چه خودم را به دروغ شاد بنمایم؟ (... البته، این که می‌گویم میان من و تو است. در حضور دیگران من اندوهم را فاش نمی‌کنم. خودم را خوش و خندان جلوه می‌دهم و به‌نظر خوشبخت می‌آیم. می‌بینی، چه عاقل شده‌ام! (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۹۰).

۲-۳-۴. رمان نامه‌نگارانه، بستر مناسب کانونی‌سازی‌های چندگانه

رمان نامه‌نگارانه از آن‌سوی دیوار از نوع دیالوگ است. دو شخصیت اصلی که نویسنده و گیرنده نامه‌ها هستند، به علت دوری از یکدیگر می‌توانند براساس شرایط خود درک و دریافت‌های متفاوتی نسبت به موضوعات یا رویدادها داشته‌باشند. با استفاده از مؤلفه کانونی‌سازی می‌توانیم بدانیم چه موضوع و رویدادی و چگونه از نظر شخصیت‌ها در نامه‌ها کانونی می‌شوند. کانونی‌سازی از دیدگاه ژنت، به مقوله «چه کسی می‌بیند؟» ارتباط دارد؛ یعنی اطلاعات روایت از طریق ادراک، دانش یا دیدگاه چه کسی ارائه می‌شود (Genette, 1980). روایت با کانونی‌سازی، برحسب این‌که راوی در داستان حضور دارد یا نه، به دو دسته کانونی‌سازی درونی و بیرونی تقسیم می‌شود. در کانونی‌سازی درونی، روایت اول‌شخص، «راوی از نوع موسوم به «درون‌رویداد» (شخصیتی شرکت‌کننده در وقایع داستان) است. در این وضعیت، ادراک‌های یک شخصیت، چهارچوبی برای روایت شدن داستان ایجاد می‌کند و خواننده هم تنها در همین چهارچوب می‌تواند داستان را بفهمد» (پاینده، ۱۳۹۸، ص. ۱۸۶). کانونی‌سازی درونی چندگانه، زمانی است که یک اتفاق خاص از منظر شخصیت‌های مختلف کانونی‌سازی می‌شود. «یعنی افراد متفاوت مایل‌اند که یک حادثه یکسان را درک یا تأویل و تفسیر کنند به طوری که در سبک و روش اساساً متفاوت هستند» (بامشکی، ۱۳۹۱، ص. ۲۹۵). از مصادیق این نوع کانونی‌سازی، «مانند رمان‌های مراسله‌ای که در آن‌ها رویدادی مشابه از نقطه‌نظر چندین شخصیت نامه‌نگار بیان می‌شود» (ژنت، به نقل از یعقوبی، ۱۳۹۱، ص. ۲۹۵).

در نامه‌ها، کانونی‌سازی بین یولاند و مسعود در نوسان است. چون هر دو کانونی‌ساز، شخصیت‌های دخیل در داستان هستند، کانونی‌سازی‌های درونی دوگانه داریم.

«ژانر رمان نامه‌نگارانه از نوع کانونی‌سازی درونی قرار می‌گیرد. شخصیت کانونی (کسی که می‌بیند) و راوی (کسی که صحبت می‌کند) در یک شخص ادغام می‌شوند (...) و کل کتاب می‌تواند شامل نامه‌های یک یا چندین شخصیت باشد» (Zhou, 2009, p. 288).

نمودار ۱. کانونی‌سازی‌های چندگانه در رمان *از آن سوی دیوار*

یکی از موضوعاتی که در این رمان، شخصیت‌های کانونی‌سازی ۱، کانونی می‌کنند و ما از نظرگاه آن‌ها با آن برخورد می‌کنیم، جنگ جهانی دوم است. شخصیت‌ها از بیان این اتفاق در نامه‌های خود ناگزیرند، زیرا از منظر جامعه‌شناسی ادبیات نیز، جامعه بر محتوای ادبیات اثر گذاشته و گاه در ادبیات حلول می‌یابد و این امری اجتناب‌ناپذیر است. (کریمیان و ذاکر حسینی، ۱۴۰۰، ص. ۲۶). مواجهه شخصیت‌ها با این پدیده به تناسب موقعیت آن‌ها در زمان وقوع این بحران در داستان روایت شده‌است. نویسنده نظرگاه این دو شخصیت را درباره جنگ از طریق نامه‌های آن‌ها در داستان به‌نمایش درآورده‌است. هر دو از جنگ بیزارند و آن را مهم‌ترین عامل جدایی می‌دانند که در نهایت نیز به پایان تلخ داستان منجر می‌شود. یولاند جنگ را به‌صورت «بدبختیِ احمقانه، ابزار سرنوشت، صبر و پافشاری، کابوس سیاه، دیوانگی خونین، درس تلخ و طوفان» کانونی‌سازی می‌کند. درحالی‌که، مسعود، جنگ را سرنوشتی می‌داند که برای گریز از آن چاره‌ای ندارد و به‌صورت «آینده نامعلوم، خندقی از آتش، حصار، سرنوشت و جبر» کانونی کرده‌است. یولاند از وقوع جنگ بیزار است و آن را کار احمقانه‌ای می‌داند، اما معتقد است باید صبرکرد تا جنگ پایان پذیرد. درمقابل، مسعود، باوجود بیزی از جنگ، به‌دلیل اعتقاد به جبرگرایی و اختیار نداشتن برای تصمیم‌گیری، تسلیم می‌شود و به رابطه خود با یولاند پایان می‌دهد.

۳-۳-۴. نامه‌نگاری، بستار مناسب طرح جهان‌های ممکن

در نگاهی کلی، پیرنگ این داستان، طبق روابط علی و معلولی، در یک خط سیر منطقی پیش می‌رود: شروع رابطه، فراق و در نهایت جدایی. تعلیق یا انتظار در پیرنگ رمان، هم از نتایج

¹ Focaizer

نامه‌نگاری است و هم از نتایج رویدادها. گاهی اوقات روند کند فرایند دریافت و وصول نامه، باعث می‌شود شخصیت‌ها یکدیگر را سرزنش کرده و مایه دلخوری هم باشند. گره‌گشایی نیز علی‌رغم چهره‌پررنگ یولاند و تلاش‌های سرسختانه‌اش برای حفظ این رابطه، ازسوی مسعود رقم می‌خورد. مسعود ترجیح می‌دهد برای حفاظت از یولاند او را در بی‌خبری قرار دهد و به او آزادی ببخشد. مقاومت یولاند برای عدم‌پذیرش این تصمیم سال‌ها به طول می‌انجامد و به تدریج نیرو و توان جوانی و شادابی را از یولاند می‌گیرد.

در این رمان، چون پیرنگ داستان از توالی نامه‌ها شکل می‌گیرد و شخصیت‌های داستان در نامه‌های عاشقانه خود علاوه‌بر پرداختن به امور بیرونی، به خود و درونیات و احساساتشان می‌پردازند، آنچه را در ذهن و فکرشان می‌گذرد نیز بیان می‌کنند. ظهور انگیزه‌ها و افکار ذهنی شخصیت‌های نامه‌نویس در نامه‌ها به طرح نظریه «جهان ممکن» در کنار پیرنگ سنتی منجر می‌شود.

نظریه جهان‌های ممکن، با بازتعریف پیرنگ، نشان می‌دهد چگونه رویدادهای جهان‌های نامحسوس و خارج از واقعیت داستان در کنار رویدادهای جهان محسوس، پیرنگ را به یک شبکه پیچیده تبدیل می‌کند. «مفهوم جهان‌های ممکن این نسخه سنتی تعریف پیرنگ را با تعریف نوینی جایگزین می‌کند. در این بازتعریف، پیرنگ به مثابه شبکه پیچیده‌ای از ارتباطات میان رویدادهای واقعی و غیرواقعی درک می‌شود» (بامشکی، ۱۴۰۰، ص. ۱۶۹).

جهان‌های ممکن از طریق دنیای ذهنی شخصیت‌ها شناسایی می‌شوند. «جهان‌های ممکن همان دنیاهای ذهنی شخصیت‌ها هستند که عبارت‌اند از: باورها، خواسته‌ها، پیشگویی‌ها، اهداف، نقشه‌ها، رؤیا، توهمات و تخیلات شخصیت‌ها» (بامشکی، ۱۴۰۰، ص. ۱۶۹). دسترسی به این دنیاهای ذهنی از طریق خواندن نامه‌ها در این رمان امکان‌پذیر می‌گردد. زیرا یولاند و مسعود، خود را بدون محدودیت روایت می‌کنند و ما، خوانندگان این نامه‌ها، قادر به کشف این جهان‌ها هستیم. این شیوه روایت، به رئالیستی شدن داستان نیز می‌انجامد. «نویسندگان رئالیست، گاهی با استفاده از زاویه دید نامه‌نگاری که در آن، داستان براساس نامه‌هایی تنظیم می‌شوند به روایت داستان خویش می‌پردازند» (میرصادقی، ۱۳۸۸، ص. ۱۵۳).

در این داستان، وضعیت با شکل‌گیری تدریجی احساس دوست داشتن بین یولاند و مسعود آغاز می‌شود. ملک‌داد، در مقدمه داستان به این روند اشاره می‌کند. آن‌ها با دعوت پیرزن صاحب پانسیون ملک‌داد و مسعود، به خانه دختر پیرزن می‌روند؛ درحالی‌که در باغچه خانه درحال پذیرایی شدن هستند، نگاهشان به چند خانم جوان می‌افتد که یکی از آن‌ها یولاند است. (به‌آذین، ۱۳۵۷، ص. ۲۵). چندماه بعد، مسعود که دیگر دانشجوی نیروی دریایی در برست^۱ بود، گاهی برای دیدار ملک‌داد به پاریس می‌آمد و در این مدت دیداری نیز با خانواده یولاند داشت. در این میان، خواسته مادر یولاند نیز، آشنایی او با مسعود بود (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۷). مدتی بعد، خانواده یولاند به دلیل آن‌که اتاق مسعود را در برست برای زندگی مناسب ندیدند، او را نزد خود آوردند تا در یکی از اتاق‌های خانه آن‌ها در پاریس زندگی کند. زمینه‌چینی‌های مادر یولاند برای خواسته‌اش، واکنش تند یولاند و رفتار سرد و زنده‌اش را با مسعود در پی داشت، اما بعد از مدتی، این آشنایی رنگ دیگری به خود گرفت.

تغییر وضعیت شخصیت‌ها و گره‌افکنی در پیرنگ داستان، پیامدهایی به دنبال دارد که فهم آن‌ها از طریق جهان‌های ممکن شکل می‌گیرد. این جهان‌ها به‌طور نامحسوس در پیشرفت وقایع داستان دخالت دارند و وجود آن‌ها به معنی‌دار شدن داستان و حرکت آن به سمت پایان منجر می‌شود.

حال باید دید چه جهان‌های ممکن در این داستان، سبب پیشرفت پیرنگ شده‌اند؟ چرا شخصیت‌ها باوجود تمام سختی‌ها برای ادامه‌دادن این راه ترغیب می‌شدند؟ چگونه شخصیت‌ها سال‌های دوری را با نامه‌هایی که تنها راه برقراری ارتباط آن‌ها بود ازسر گذراندند؟ جهان‌های ممکن که در این داستان به تعلیق پیرنگ دامن می‌زنند و سبب انگیزه شخصیت‌ها برای حفظ این رابطه، از فاصله دور و تنها از طریق نامه می‌شوند، عبارت‌اند از: جهان آرزو^۲، جهان باور^۳ و جهان خیال^۴ (Ryan. 1992. p. 530). گزاره‌های متنی در این رمان نشان می‌دهند اگر به هرکدام از این جهان‌ها توجه نشود، درک چگونگی رفتار شخصیت‌ها ممکن نخواهد بود.

1 Brest

2 Wish world

3 Belief world

4 Daydream world

۱-۳-۳-۴. جهان آرزو

جهان آرزو، برگرفته از بزرگترین انگیزه‌ای است که در طول رمان شخصیت‌ها را مصمم می‌دارد برای خواسته خود، دیدار مجدد و وصال، تلاش کنند. اما این جهان، همواره در تعارض با جهان واقعی داستان قرار می‌گیرد. در هر تعارض که سبب ایجاد گره در داستان می‌شود، امیدی آن‌ها را برای ادامه دادن ترغیب می‌کند.

یولاند که امیدوار است مسعود را در ایران ببیند، برای آغاز زندگی مشترکشان در رؤیای داشتن خانه‌ای در ایران است. در نامه‌های خود، با دادن مشخصاتی از خانه‌ای که در تصورات خود دارد، مسعود را به پیدا کردن آن وامی‌دارد (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۶۹). او هر شب دعا می‌کند و از خدا می‌خواهد که هرچه زودتر آن‌ها را به هم برساند. او در تمنای آن است که مسعود در کنارش باشد. هر نامه‌اش تکراری از «به امید دیدار» دارد (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۷۹). مارس ۱۹۳۹، یولاند هجده ساله می‌شود و آرزو می‌کند سال پیوند او با مسعود باشد (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۸۹). یولاند شروع تلخ زندگی‌اش را به امید آمدن روزگار بهتر که بودن با مسعود است، تحمل می‌کند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۰۵). آرزویی که گاه او را تا مرز جنون پیش می‌برد. هم‌راستا بودن آرزوی مسعود و یولاند، او را بیش‌ازپیش امیدوار می‌کند. (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۷۰).

۲-۳-۳-۴. جهان باور

باور شخصیت‌ها به عشق خود و تقلا برای تبدیل آن به واقعیت در داستان مشهود است. این باور و اطمینان، انگیزه‌ای می‌شود که از همان ابتدا یولاند تصمیم بگیرد با توسل به هر اقدامی خود را به مسعود برساند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۶۴).

گزاره‌هایی که در آن‌ها «باور»، «اطمینان» و «یقین» به کار رفته‌باشند، به تناوب در نامه‌های یولاند آمده‌اند. استواری یقین و باوری که مانع از ایجاد تردید در آن‌ها می‌گردد و همواره یولاند را بر سر پیمان آغازین پایبندی به عشق، نگه می‌دارد. «من می‌دانم که تو دوستم داری و آنچه در امکانت هست به کار می‌بری تا دوران جدایی‌مان را کوتاه کنی» (به‌آذین، ۱۳۵۱: ۹۰). تلخی‌هایی که در این راه وجود دارد، یولاند را شکست نمی‌دهد؛ زیرا او به آینده‌ای که بتواند پاداش این تلخی‌ها را به دست آورد، یقین دارد (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۳۲).

اگرچه جنگ، عامل جدایی آن‌ها می‌شود؛ به‌گمان یولاند، نمی‌تواند به ریشه عشقشان خلی وارد کند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۵۷). یولاند اعتماد به یکدیگر را عامل مهمی می‌داند که سبب می‌شود آن‌ها به عشق خود وفادار باشند و بتوانند در آینده به این دوری پایان دهند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۹۷). اطمینان به عشق، برای یولاند همچون رشته‌ای است که نمی‌گذارد انتظار و دلهره‌های آن او را بترساند و در خواسته‌اش سستی راه یابد. «هردومان باید به خود بگویم که نوبت شادی البته فرا می‌رسد و آن وقت خوشبختی‌مان چنان بزرگ خواهد بود که هیچ سخنی قادر به وصف آن نخواهد بود» (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۰۳).

این باور سبب می‌شود او بتواند بیش از سه‌سال را تنها با تلقین سرابی از پایان خوش روزگارش، به‌نامه‌نگاری ادامه دهد. برخلاف یولاند، مسعود دیدگاه جبرگرایانه دارد. او به‌انتظار می‌نشیند تا سرنوشت، خود را هرگونه که هست، به او بنمایاند. او در یادداشت‌هایش پیوسته از جبر و سرنوشت می‌گوید و همین باور نیز سرانجام او را تسلیم شرایط می‌کند.

سرنوشت هست، یولاند - همه آنچه به دست ما نیست و ما را به راهی ناخواسته می‌برد. و سرنوشت حکم خود را بر تن‌ها می‌راند. تن بلاکش طعمه اوست. ارزانیش باد! اما دل قلمرو خاص آدمی است. عشق را در دل زنده نگه‌داریم. از این پس، تو و سرنوشت تو. من و سرنوشت من (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۸۵-۲۸۶).

۳-۳-۴. جهان خیال

در روزهایی که تنها راه ارتباطی یولاند و مسعود نوشتن نامه است، خیال‌هایی به ذهن یولاند راه می‌یابند. فکرهای قشنگی که قبل از خواب به فکر او می‌رسند، برای فراموش نشدن روی کاغذ می‌آیند و تبدیل به نامه می‌شوند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۸۰). اندیشه‌هایی که نشان می‌دهند چگونه چنین فاصله دوری که تنها سرابی از پایانش می‌توان دید، در قلب شخصیت‌ها رخنه کرده‌است و آن‌ها برای تحمل آن به اوهام و خیالات خود پناه می‌برند.

درست است که دور از منی، ولی در قلب من و یکسر نزدیک منی. چنان نزدیک که گاه چشم می‌بندم و انگار تو را در کنار خودم دارم. چه بسا، وقتی که خسته‌ام، بی‌اختیار نگاهم به نیمکتی می‌رود که تو روش نشستی تا بیایم و روی زانوهایت جا بگیرم و سرم را به شانوات تکیه

بدهم. بارها به صدای زنگ دلم یکباره می‌تپد، آنقدر که درد می‌گیرد و به نظرم می‌آید که تویی و هم الآن است که پیدا خواهی شد (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۶۶).

تخیلات یولاند گاه درباره‌ی فرزندی است که به دنیا خواهد آمد. فرزندی که با اراده‌ی محکم او و راهنمایی‌های مسعود به‌خوبی تربیت خواهد شد (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۷۶). زمانی که یولاند به تنها رشته‌ی ارتباطی‌شان چنگ می‌زند اما پاسخی دریافت نمی‌کند، انگار خرافاتی می‌شود.

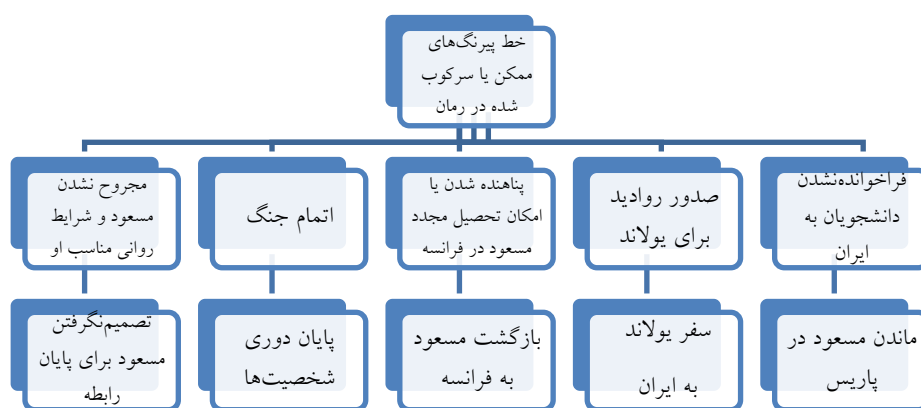
چرا برایم نامه نمی‌نویسی؟ برای چه مرا در شکنجه‌ی تردید می‌گذاری که بدترین فرض و گمان را امکان‌پذیر بنماید؟ مسعود، نه که دیگر خسته شده‌ای، مرا نمی‌خواهی؟ خودم حس می‌کنم که نوشتن این جمله حماقت است. ولی تو باید بدانی که با این فاصله‌ی دور وقتی که آنچه می‌باید برسد و نمی‌رسد، وقتی که بی‌هیچ دلیل میان‌نامه‌هایت فاصله می‌افتد تا شاید هم بعد یکسره قطع شود، شک خودبه‌خود در دل رخنه می‌کند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۲۹).

آن زمان که یولاند یکی از ترس‌های همیشگی‌اش را به زبان می‌آورد، آینده‌ی را پیش‌بینی می‌کند که سرانجام نیز به واقعیت تبدیل می‌شود. ترسی که راه‌گریزی از آن ندارد. انتظار رسیدن هر نامه، همچون رازی سربه‌مهر، این قبیل ترس‌ها را در ذهن او می‌پروراند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۵۹-۱۶۰).

در این رمان، باورها، خیالات و آرزوهای شخصیت‌هاست که امید را زنده نگه می‌دارد. پیرنگی که براساس روابط علی و معلولی شکل گرفته درنهمان با تمام این نیروها و دنیاها مرتبط است. اگر این دنیاها نباشند، چه چیزی شخصیت‌ها را برآن می‌دارد تا نامه بنویسند و برای ادامه‌دادن این رابطه ترغیب شوند؟

در این داستان، می‌توان احتمالاتی را مطرح کرد که اگر هرکدام به واقعیت منجر می‌شد، پیرنگ داستان به‌گونه‌ای دیگر شکل می‌گرفت. احتمالاتی که در پیرنگ‌های سرکوب‌شده‌ی رمان، معنا می‌یابند: اگر سیاستمداران ایرانی، دانشجویان خود را از پاریس فرانسه خواندند؛ اگر پیگیری‌های مسعود برای دریافت روایت یولاند نتیجه‌بخش بود و یا برنامه‌های سفر یولاند پیش می‌رفت؛ اگر مسعود درحکم دانشجویی یا با درخواست پناهندگی، دوباره می‌توانست به فرانسه بیاید؛ اگر دامنه‌ی جنگ به ایران کشیده نمی‌شد و در درگیری نیروهای متفقین با نیروهای ایران، مسعود زخمی نمی‌شد؛ اگر جنگ آنقدر طولانی نمی‌شد که تحمل آن برای هر دو طرف سخت و

آزاردهنده باشد، آن‌ها می‌توانستند، به دوری پایان دهند و با یکدیگر ازدواج کنند. محقق شدن هریک از این احتمالات، پیرنگ داستان را در مسیر دیگری پیش می‌برد که با وضعیت کنونی متفاوت باشد و پایان داستان به‌گونه‌ای دیگر رقم بخورد. تمام احتمالات مطرح شده در داستان به ازدواج یولاند و مسعود ختم می‌شود.

نمودار ۲. خط پیرنگ‌های ممکن یا سرکوب شده در رمان از آن‌سوی دیوار

عدم وقوع پنج مسیر نمودار بالا، گره‌هایی هستند که پس از تغییر وضعیت پیرنگ، رخ می‌دهند. تعارض میان «جهان‌های ممکن» در ذهن شخصیت‌ها و وقایعی که در «جهان واقعی داستان» اتفاق می‌افتند، سبب گره‌افکنی در داستان می‌گردد. در ابتدای داستان، «جهان آرزوی یولاند و مسعود» برای ازدواج با یکدیگر در یک راستا قرار دارد. این جهان‌ها با آنچه در داستان رخ می‌دهد، یعنی وقوع جنگ در تعارض است. با وقوع جنگ است که دوری شخصیت‌ها و نامه‌نگاری آن‌ها با یکدیگر معنا می‌یابد. تعارض «جهان آرزوهای یولاند و مسعود» با «جهان واقعی» سبب می‌شود پیرنگ داستان شکل بگیرد و در همان آغاز با گرهی سخت روبه‌رو گردد که تلاش شخصیت‌ها برای گشودن آن به‌اندازهٔ تمام داستان به طول بینجامد و درنهایت نیز به پایان موردانتظار آن‌ها ختم نشود.

اگرچه جهان‌های ذهنی، تا مدت‌ها شخصیت‌ها را در حالت انتظار و امید نگه می‌دارند؛ کم‌کم واقعیت تلخ روی می‌نماید. این روند تدریجی، در محتوای چندنامه، دیده می‌شود. نامه‌های ۲۷ نوامبر ۱۹۳۹ یولاند به مسعود و نامهٔ ۱۹ اکتبر ۱۹۴۰ مسعود به یولاند، برای هردو، دردناک هستند. درخواست مسعود برای جدایی از یولاند و درخواست یولاند از مسعود برای مشخص

شدن سرنوشت آن‌ها از مضامینی است که در این نامه‌ها دیده و سبب رنجش هردو می‌شود و به شکل‌گیری بحران‌هایی می‌انجامد که حل آن‌ها به دلیل آن‌که امکان گفت‌وگوی رودررو وجود ندارد و انتقال لحن در نامه‌ها دشوار است، نیز خستگی ناشی از انتظار، میسر نیست. مسعود در نامه ۱۷ ژانویه‌اش، به یولاند حق انتخاب می‌دهد تا با ترک او به زندگی‌اش ادامه دهد. پاسخ یولاند، نشانگر درد و اندوهی است که پس از آن‌همه انتظار در او به وجود می‌آید.

محبوب من به من اختیار می‌دهی که پی خوشبختی خودم بروم و دیگری را انتخاب کنم. دلم را برای چه خون می‌کنی؟ ... تو شاید بتوانی نامزدی‌مان را به هم بزنی، اما من نمی‌توانم. نیروی آنکه از تو چشم‌پوشم ندارم (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۰۲-۲۰۳).

تا اول ژوئن ۱۹۴۱، هنوز نامه‌هایی بین مسعود و یولاند ردوبدل می‌شود. ملک‌داد نامه ۱۴ اسفند ۱۳۲۰ مسعود را که به این نامه یولاند سنجاق شده‌است می‌آورد. این نامه شش ماه و ده روز پس از بمباران غازیان به‌هنگام اشغال ایران و زخمی‌شدن مسعود، نوشته شده‌است. هرچند یولاند خواهان ادامه باشد و به مسعود اطمینان دهد که او را هرطور که باشد خواهد پذیرفت؛ پذیرش این اتفاق برای مسعود دشوار است. بنابراین، ترجیح می‌دهد تصمیم نهایی را برای خودشان بگیرد. این تصمیم نهایی، داستان را به نقطه اوج می‌رساند. در دست‌خطی که در حاشیه نامه ۱ ژوئن ۱۹۴۱ یولاند، دیده می‌شود، مسعود تصمیم گرفته‌است «خاموشی اختیاری» برگزیند و دیگر به نامه‌های یولاند جواب ندهد. طی این مدت، نامه‌های بسته‌گرفته از یولاند به مسعود می‌رسد و او همه را بی‌پاسخ می‌گذارد (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۸۵). در نامه ۱ ژوئن ۱۹۴۲ که یک سال بعد به مسعود رسیده‌است، یادداشتی کوتاه و تلخ از او، پایان این رابطه و داستان را اعلام می‌کند: «لحنش دلم را آتش می‌زند ولی راه بازگشت نیست. خداحافظ یولاند! طوفان مرا می‌برد» (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۹۵).

با این نقطه اوج، داستان به گره‌گشایی می‌رسد و شخصیت‌ها به سرنوشت خود واقف می‌شوند. پذیرش تصمیم مسعود برای یولاند یک سال زمان می‌برد و انتظاری هرچند کم‌رنگ در او وجود دارد. او حتی در نهم مارس ۱۹۴۲، بی‌آن‌که نامه‌ای از مسعود دریافت کرده باشد، همچنان امیدوارانه برای او می‌نویسد. درنهایت، به نامه‌های خود پایان می‌دهد و طبق گفته ملک‌داد با فردی دیگر ازدواج می‌کند.

۴-۳-۴. نامه‌نگاری، بستار مناسب تحلیل مسائل سیاسی - اجتماعی

صمیمیت گفتار در گونه نامه‌نگاری، باورپذیری محتوای رمان را بیشتر می‌کند. نویسندگان در این گونه، با خلق شخصیت‌هایی که دور از یکدیگر هستند و ایجاد انگیزه ارتباط آن‌ها از راه نامه، صمیمیتی را به نمایش می‌گذارند که خواننده با محتوای نامه‌ها ارتباط برقرار می‌کند. از این رو، قابلیت‌های این شیوه داستان‌گویی زمینه مناسبی برای نویسنده فراهم می‌کند تا در آن به مسائل سیاسی-اجتماعی پردازد و تأیید مخاطب را به دست آورد.

فاصله‌ای که بین شخصیت‌های نامه‌نویس وجود دارد، می‌تواند به اندازه شهرهای مختلف در داخل یک کشور با یک فرهنگ مشترک، نیز فاصله‌ای به اندازه دو کشور با دو فرهنگ متفاوت باشد. در مورد دوم، رمان نامه‌نگارانه می‌تواند در به تصویر کشیدن دو فرهنگ مختلف به کار آید. به عبارت دیگر، نویسنده می‌تواند از این گونه برای بیان موضوعاتی که بین اشخاص نامه‌نویس مشترک هستند با نظرگاه‌های دو فرهنگ متفاوت بهره گیرد.

رمان *از آن سوی دیوار* به دلیل تاریخ جهان داستانی‌اش، تلاشی بوده است از به آذین برای نشان دادن فضای کشورهای ایران و فرانسه در بحبوحه جنگ جهانی دوم. جنگ، مهم‌ترین مسئله سیاسی-اجتماعی‌ای است که در این رمان دیده می‌شود، زیرا زندگی فردی شخصیت‌ها و ارتباط آن‌ها با یکدیگر به طور مستقیم با آن گره خورده است.

براساس شواهد موجود در رمان و زندگی واقعی به آذین، او در خلق شخصیت مسعود، به خود و گذشته‌اش نظر داشته است. رفتن به پاریس با بورسیه دولتی، تحصیل در دانشکده برست، انتقال به پاریس، فراخوانده شدن به ایران، دو سال خدمت در نیروی دریایی آبادان و زخمی شدن در جریان حمله متفقین به ایران، در زندگی به آذین دیده می‌شود. مسعود نیز به همین سرنوشت دچار و مجبور است به ایران برگردد. با بازگشت مسعود به ایران است که جریان نامه‌نگاری او با یولاند به طور جدی شروع و پیرنگ رمان آغاز می‌شود. در این مدت مسعود شرایط سخت روحی و خانوادگی را پشت سر می‌گذارد و سپس در سال ۱۳۲۰ زمانی که به نیروی دریایی شمال منتقل شده بود، در جریان حمله متفقین به ایران، زخمی می‌شود و دست چپ خود را از دست می‌دهد. همچنین نام مسعود در این داستان، نام «محمود» نویسنده داستان را به ذهن متبادر می‌کند. همه این شباهت‌ها نشان می‌دهد که نویسنده در خلق رمان، تفکرات و دیدگاه‌های

خود را به تصویر کشیده‌است و در پس‌زمینه داستان، صدای اوست که شنیده می‌شود و رمان نامه‌نگارانه به نویسنده فرصت داده‌است تا با تصویرسازی شرایط پیرامونی از راه نامه‌های شخصیت‌های داستان، صدای جامعه را در متن خود انعکاس دهد و بستری برای بازگفت این شرایط باشد.

متن نامه‌های یولاند و مسعود، فراتر از کانونی‌سازی‌های شخصی درباره جنگ، تحلیل‌های فرهنگی است. این مسئله برگرفته از ماهیت این گونه است. نامه‌نگاری از همان آغاز پیدایش، ابزاری برای طرح مسائل سیاسی و اجتماعی بوده‌است. برای مثال، «رمان‌های نامه‌نگارانه که در قرن هجدهم در آمریکا پدیدار شد، آثاری مانند قدرت همدردی ۱ و عشوه‌گری ۲ هستند. این دو اثر، ارتباط نامه‌نگاری را با طرح مسائل اجتماعی به تصویر می‌کشند» (AŞCI, 2020, p. 9). به‌آذین که در فرهنگ شرق متولد شده و پرورش یافته‌است، با حضور در فرانسه در یک موقعیت بافتی جدید قرار گرفته و پیش از وقوع جنگ، تجربه زیسته‌ای در دل فرهنگ غرب به‌دست آورده‌است. تصویری از فرانسه، مردمان و فرهنگ آن کشور ناخودآگاه در ذهن او نقش بسته و نگارش این رمان و طرح داستان عاشقانه متأثر از جنگ، تلاشی است از به‌آذین برای ایجاد ارتباط بین این دو فرهنگ. او از تنها ابزار ارتباطی جامعه آن زمان، نامه، بهره می‌گیرد تا ضمن کمک به باورپذیرتر شدن داستان، بتواند از کارکردهای روایتگری این شیوه برای رسیدن به خواسته خود استفاده کند. این شیوه روایت، به رئالیستی شدن داستان نیز می‌انجامد. «نویسندگان رئالیست، گاهی با استفاده از زاویه دید نامه‌نگاری که در آن، داستان براساس نامه‌هایی تنظیم می‌شوند به روایت داستان خویش می‌پردازند» (میرصادقی، ۱۳۸۷، ص. ۱۵۳). شاید بتوان گفت حضور به‌آذین در فرانسه و آشنایی او با شیوه داستان‌نویسی رئالیستی در انتخاب این قالب نوشتاری برای رمان از آن‌سوی دیوار، بی‌تأثیر نبوده است. زیرا

ادبیات ملل همواره بر یکدیگر تأثیر متقابل داشته‌اند، در این میان تأثیر ادبیات فرانسه بر ایران، موضوعی نیست که از دید ادب‌پژوهان پنهان مانده یا مورد تردید باشد. باتوجه به اهمیت

1. Brown, W.H (1789). *The Power of Sympathy*

2. Foster, H.W (1797). *The Coquette*

رنالیسم در ادبیات باید خاطر نشان کرد؛ در ایران، رنالیسم در رمان، تحت تأثیر غرب و به‌ویژه فرانسه صورت گرفته است (حیدری و قرایی، ۱۳۹۸، ص. ۳).

در این رمان، تصویرشناسی ۱ بینا فرهنگی از راه بررسی تصویرسازی‌های مسعود و یولاند از دو فرهنگ شرق و غرب در خلال نامه‌ها میسر می‌شود. هدف تصویرشناسی «بررسی تصویر فرهنگ خودی در ادبیات دیگری یا فرهنگ دیگری در ادبیات خودی است. از همین رو، در تصویرشناسی، همواره تصویرشناسی بینا فرهنگی مورد نظر است» (نامور مطلق، ۱۳۸۸، ص. ۱۲۲). خلق شخصیتی مانند مسعود که پرورش یافته فرهنگ شرق و یولاند که پرورش یافته فرهنگ غرب است، به‌آذین را قادر می‌سازد تا با ایجاد یک رابطه عاشقانه بین آن دو، داستانی بنویسد که به دلیل داشتن تجربه زیسته مشترک جنگ، از فردیت خود فراتر روند و به‌مثابه نمایندگان فرهنگ‌های خود جهت‌گیری‌هایشان را «از طریق نامه‌ها» درباره جنگ بیان کنند.

یولاند در فرانسه زمزمه‌های جنگ را می‌شنود و به سبب تأثیر این اتفاق بر زندگی شخصی‌اش، از بیان آن ناگزیر است. مسعود نیز که در فرانسه ساکن است در بازگشت به ایران، به سبب شرایط نامناسب روحی و روانی پس از واقعه زخمی شدنش، دچار حملات عصبی می‌شود. مدتی بعد نیز از دنیا می‌رود؛ اما به‌آذین تا سال‌ها بعد زنده می‌ماند و در سال ۱۳۵۱، در قالب داستانی بلند، شخصیت‌هایی خلق می‌کند که با تنها ابزار ارتباطی آن زمان نامه- با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند تا این روایت با نامه‌نگاری‌هایش، که اوج تجلی عمق احساسات شخصی و فردی انسان و تجربه زیسته اوست، نشان دهد چگونه شرایط سیاسی-اجتماعی در عرصه جهانی، زندگی یک انسان را به ورطه تباهی می‌کشاند.

با به هم خوردن روابط سیاسی ایران و فرانسه و با تصمیم سیاستمداران ایرانی در سال ۱۹۳۸ دانشجویان از فرانسه فراخوانده می‌شوند. تصمیم‌های سیاستمداران ایرانی که نشان از درک ناکافی و نادرست از شرایط جهانی است، در داستان نشان داده می‌شود. تحلیل‌های آن‌ها از عدم وقوع جنگ و شرایط ایران، در نامه‌های یولاند مورد توجه قرار می‌گیرد. او با حالتی انتقادی به اعمال و گفتار بزرگان سیاسی ایران اشاره می‌کند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۸۴-۱۸۵). تحلیل یولاند در این بخش درباره آینده ایران، به واقعیت تبدیل می‌شود. زیرا ایران که در ابتدای وقوع جنگ اعلام

^۱ . Imagologie

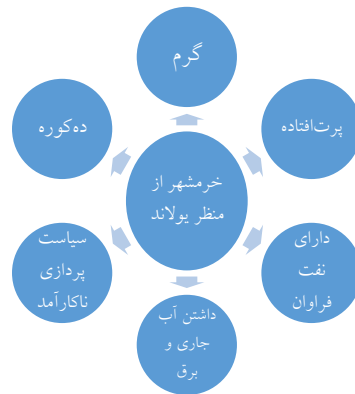
بی‌طرفی کرده‌بود، با گسترش دامنه آن و به‌علت موقعیت جغرافیایی حساسش موردتوجه کشورهای درگیر جنگ قرار گرفت و تصورات سیاستمداران برای امکان بی‌طرف ماندن، نادرست بود. برخی گزاره‌ها در نامه‌های یولاند دیده می‌شود که نامه‌های او را بیشتر به گزارش‌های تحلیل‌گران سیاسی شبیه می‌کند تا حدیث نفس. ازجمله گزارش مذاکرات محرمانه انگلیس و فرانسه و حرکت‌های ایتالیا (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۱۵).

در این رمان، ایران و فرانسه محل زندگی شخصیت‌ها- در زمان وقوع جنگ تصویرسازی می‌شوند. چون تعداد نامه‌های یولاند بیشتر است، درباره فرانسه اطلاعات بیشتری در رمان آمده‌است. یولاند پاریس را در زمانی که برای جنگ آماده می‌شود، توصیف می‌کند: «همه‌چیز برای بهار ۴۰ پیش‌بینی شده‌است. در پاریس، نمی‌دانی به چه شتابی سرگرم‌کننده سنگرها و پناهگاه‌های زیرزمینی هستند. همه باغ‌های شهر را زیورود کرده‌اند» (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۳۵). یا زمانی که درگیر تبعات جنگ است: «پاریس روزها کم‌وبیش همان چهره همیشگی را دارد. اما شب، با این خاموشی چراغ‌ها بیگانه می‌نماید. از این که بگذریم، دیگر احساس نمی‌شود که جنگی هست» (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۷۶). او مردم فرانسه را مردمی افسرده، بیزار از جنگ و شرمنده به تصویر می‌کشد. اکثریتی که قربانی تصمیمات اقلیت سیاستمداران می‌شوند. مردمی که آواره شده‌اند. باین‌حال، سرنوشت خود را دلیرانه تحمل می‌کنند (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۳۰). در یک نگاه کلی، فرانسه درگیر جنگ از نظر یولاند این‌گونه تصویر می‌شود.

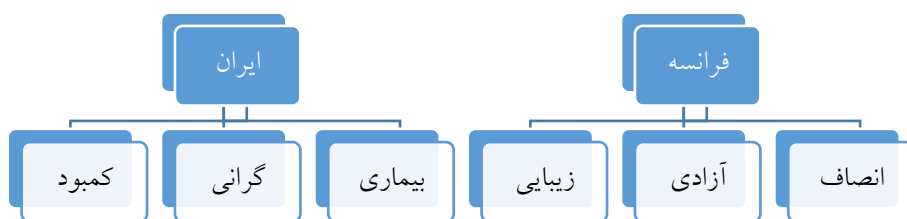
نمودار ۳. تصویر فرانسه از نگاه یولاند در رمان از آن‌سوی دیوار

ایران برای یولاند با مسعود معنادار می‌شود. چون مسعود حدود دوسال در نیروی دریایی بوشهر خدمت می‌کند، تصویرسازی‌های یولاند نیز معطوف به این شهر است. «برایم چه فرق می‌کند که آن‌جا وسایل آسایش هست یا نیست. برق که هست، نه؟ گاز هم که هست، آخر شما آنقدر نفت دارید. عمده همین است» (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۸۳) و «گمان نمی‌کنم ایران از بابت وسایل آسایش چندان عقب‌مانده باشد. آب جاری، برق و این چیزها که دارید، نه؟ شاید حرارت مرکزی و گاز نباشد» (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۹۶). عملکرد ایران در جنگ، سبب شکل‌گیری تصویری از خرمشهر به‌عنوان بخشی از ایران در ذهن او می‌شود که می‌توان این‌گونه نشان داد:

نمودار ۴. تصویر خرمشهر از نگاه یولاند در *رمان از آن‌سوی دیوار*

در متن *رمان*، مسعود تنها یک‌بار درباره فرانسه و یک‌بار نیز درباره ایران سخن می‌گوید. دیدگاه او درباره فرانسه از زبان یولاند شنیده می‌شود که فرانسه را تحسین کرده‌است (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۱۶۵). در مقابل، او ایران را کشوری فقیر و کم‌برخوردار از امکانات مادی معرفی می‌کند که زندگی در آن دشوار است (به‌آذین، ۱۳۵۱، ص. ۲۵۱).

نمودار ۵. مقایسه تصویر ایران و فرانسه از منظر مسعود در *رمان از آن سوی دیوار*

در این رمان صدای یولاند، غالب است. نویسنده، تعداد نامه‌های بیشتری از یولاند می‌آورد تا بتواند جهت‌گیری‌های انتقادی خود را از طریق غلبه تصویرسازی‌های یولاند به خوانندگان عرضه کند. جهت‌گیری‌هایی که نگاه انتقادی به ایران در آن غالب است. گویی به‌آذین از نگاه دیگری فرهنگ دیگر- به شرق نگاه کرده‌است. یولاند در کل رمان، شخصیتی فعال دارد. درمقابل، مسعود شخصیت منفعل. باور جبرگرایانه‌ای که در او وجود دارد، سبب می‌شود سرنوشت خود را بدون هیچ تلاشی بپذیرد. او از این جهت می‌تواند نماینده فرهنگ ایران درباره همه تحولات جهانی باشد. درباره جنگ جهانی نیز آن‌ها در ابتدا منفعل هستند، ادعای بی‌طرفی می‌کنند و سعی می‌کنند خود را از میدان جهانی جنگ دور نگه دارند که تلاشی بی‌فایده است.

۵. نتیجه‌گیری

در این پژوهش، رمان *از آن سوی دیوار* از محمود اعتمادزاده به‌مثابه یک رمان نامه‌نگارانه مطالعه و بررسی شد تا نشان داده‌شود نامه‌نگاری چه ویژگی‌هایی دارد و چه قابلیت‌هایی را در اختیار نویسنده قرار می‌دهد تا بتواند به اهداف خود در روایتگری دست یابد. داستانی که در نامه‌ها وجود دارد سبب شده این اثر یک رمان نامه‌نگارانه به‌شمار آید. نامه‌ها به‌علت روایت یک داستان خاص و ترغیب خواننده به خواندن و ادامه‌دادن آن، سبب تمایز این اثر از سایر آثار که به‌عنوان مجموعه‌نامه‌ها گردآوری و منتشر شده‌اند، می‌گردند. به‌دلیل آن‌که دو شخصیت در این رمان به یکدیگر نامه می‌نویسند، این رمان از نوع رمان‌های نامه‌نگارانه دیالوگی محسوب می‌شود.

در بررسی کارکردهای نامه‌نگاری در رمان از آن‌سوی دیوار یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند: نخست این‌که نامه‌نگاری امکان شنیدن بی‌واسطه و مستقیم صدای شخصیت‌های داستان را به ما می‌دهد. در این نوع رمان ما با شخصیت‌ها به‌طور مستقیم روبه‌رو می‌شویم و این بی‌واسطگی سبب شناخت بهتر دنیای درونی شخصیت‌ها می‌شود. دیگر، امکان ایجاد کانونی‌سازی‌های چندگانه شخصیت‌هاست که سبب شناخت دیدگاه‌های آن‌ها درباره وقایع داستان می‌گردد. در این رمان کانونی‌سازی‌های درونی از جانب دو شخصیت داستان شکل می‌گیرد و دیدگاه‌های هر دو شناخته و درک می‌شود. جنگ، مهم‌ترین اتفاق مشترکی است که هر دو شخصیت در کشورهای خود آن را تجربه و از منظر خود کانونی‌سازی می‌کنند. همچنین طرح جهان‌های ممکن به‌واسطه نامه‌نگاری قابلیت ظهور دارد. آرزوها، باورها و خیالات دو شخصیت اصلی، از جمله جهان‌های ممکن هستند که سبب معنی‌دار شدن ساختار پیرنگ می‌گردند. هرکدام از این جهان‌های ممکن سبب ترغیب شخصیت‌ها برای ادامه رابطه و نامه‌نگاری می‌شوند. به‌علاوه، نامه‌نگاری سبب شکل‌گیری بستار مناسب طرح مسائل سیاسی و اجتماعی در این نوع رمان است؛ زیرا شخصیت‌های نامه‌نویس محدودیتی در بیان درونیات خود ندارند، نویسنده می‌تواند صدای خود را از راه نوشته‌های آن‌ها به گوش مخاطبان برساند. او می‌تواند با نامه‌ها تصویرسازی کند و دیدگاه‌های خود را درباره جهت‌گیری‌های فرهنگ خود و فرهنگ دیگری، معطوف به یک موضوع خاص سیاسی و اجتماعی، بیان کند. با توجه به بررسی‌های انجام شده و مشخص شدن ظرفیت این نوع روایتگری از یک طرف و پیدایش روش‌های نوین نامه‌نگاری از طرف دیگر، می‌توان ردپای آن را در داستان‌های مدرن و پست‌مدرن که متأثر از فناوری‌های جدید هستند، جست.

فهرست منابع

- ایرانی، ن. (۱۳۸۰). هنر رمان. تهران: آبانگاه.
- بامشکی، س. (۱۳۹۱). روایت‌شناسی داستان‌های مثنوی. تهران: هرمس.
- بامشکی، س. (۱۴۰۰). معنی‌شناسی روایت، منطق موجهات و جهان‌های ممکن داستانی. جستارهای زبانی، ۱، ۱۴۵-۱۸۵.
- به‌آذین، م. ا. (۱۳۵۱). از آن‌سوی دیوار. تهران: فاروس.

- پاینده، ح. (۱۳۹۸). *نظریه و نقد ادبی، درسنامه‌ای میان رشته‌ای*. ج اول. تهران: سمت.
- حیدری، م.، و قرایی، ش. (۱۳۹۸). تحلیل و بررسی نقش رئالیسم در جامعه ادبی ایران و فرانسه با مطالعه تطبیقی رمان‌های دهقانان اثر بالزاک و نفرین زمین اثر جلال آل‌احمد. *پژوهش‌های زبان و ترجمه فرانسه*. ۲، ۱-۱۹.
- داد، س. (۱۳۸۵). *فرهنگ اصطلاحات ادبی*. تهران: مروارید.
- دستغیب، ع. (۱۳۵۷). *نقد آثار م.ا. به‌آذین*. تهران: چاپار.
- فورستر، ا. م. (۱۳۹۴). *جنبه‌های رمان*. ترجمه ا. یونسی. تهران: نگاه.
- کریمیان، س.، و ذاکر حسینی، ش. (۱۴۰۰). چشم‌انداز نقد جامعه‌شناختی فرانسه و کاربرد آن بر رمان چشم‌هایش. *پژوهش‌های زبان و ترجمه فرانسه*، ۱، ۲۳-۴۴.
- مقدادی، ب. (۱۳۹۷). *دانشنامه نقد ادبی از افلاتون تا به امروز*. تهران: چشمه.
- میرصادقی، ج. (۱۳۸۷). *راهنمای داستان‌نویسی*. تهران: سخن.
- میرصادقی، ج. (۱۳۹۴). *عناصر داستان*. تهران: سخن.
- نامورمطلق، ب. (۱۳۸۸). *درآمدی بر تصویرشناسی، معرفی یک روش نقد ادبی و هنری در ادبیات تطبیقی*. *مطالعات ادبیات تطبیقی*، ۱۲، ۱۱۹-۱۳۸.
- هاوتورن، ج. (۱۳۹۴). *پیش‌درآمدی بر شناخت رمان*. ترجمه ش. بهیان. تهران: چشمه.
- یعقوبی، ر. (۱۳۹۱). *روایت‌شناسی و تفاوت میان داستان و گفتمان براساس نظریات ژرار ژنت*. *پژوهشنامه فرهنگ و ادب*، ۱۳، ۲۸۹-۳۱۱.
- Aşçı, Y. (2020). Letter Tradition And Epistolary Novel in American literature. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi the Journal of International Social Research*. 5-12.
- Fraanje, M. (2001). *The Epistolary Novel in Eighteenth-Century Russia*. E-Book. PeterLang International Academic Publishers.
- Genette, G. (1980). *Narrative Discourse*, Trans. Jane E. Lewin, Ithaca: Cornell UP.
- Gubernaties, C. (2007). *The Epistolary Form in Twentieth-Cenury Fiction*. The Ohio State University.
- Nelson, A.A. (2016). *The Crafting of the Self Private Letters and the Epistolary Novel: El hilo que une, Un Verano en Bornos, Ifigenia*,

Querido Diego, teabraza Quiela and Cartas apocrifas. Doctoral Dissertation. Florida International University, USA.

Rajasthan, J. (2016). Epistolary novel in present Context. *English Literary Association*, JNV University, 9-12.

Ryan, M-L. (1992). Possible worlds in recent literary theory. *Style*, 26, 528-553.

Sarkar, S. (2021). Epistolary Novel: Meaning, Definition, Examples, Characteristics, Types, History. "www.eng literature.com"

Nijja, Z., & Fan, Y. (2015). An Analysis in the Psyche of Richardson's *Pamela*. *Theory and Practice in Language studies*, 2, 452-456.

Zhou, P. (2009). Focalization Theory and Epistolary Novel: A Narrative Analysis of *The Color Purple*. 287-304. https://doi.org/10.1163/9789042028913_015